

प्रा. अश्विनी खवळे

❖ इतिहास विभाग ❖

बी.ए. भाग २

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर(स्वायत्त)

आधुनिक युरोपचा इतिहास

फ्रेंच राज्यक्रांती (१७८९)

फ्रेंच राज्यक्रांतीची कारणे:

- ई.स.१७८९ साली फ्रांसमध्ये झालेल्या फ्रेंच राज्यक्रांतीला केवळ युरोपाच्याच नव्हे तर जगाच्या दृष्टीकोनातून अत्यंत महत्वाचे स्थान दिले गेले.
- जुन्या कल्पना ,रूढी,परंपरा राजकीय सामाजिक व आर्थिक विषमता,अनियंत्रित राजेशाही ,धर्मसत्तेचा प्रभाव इत्यादींना मूठमाती देऊन नवसमाज निर्मिती केली.
- स्वातंत्र,समता,बंधुता,लोकशाही,राष्ट्रवाद ई.मुल्ये जगाला दिली.
- सुप्रसिद्ध विचारवंत क्रोपोटकीनचे वर्णन “ फ्रेंच राज्यक्रांतीमध्ये केवळ बंदुकीचेच युद्ध झाले असे नाही,तर विचारांचे सुद्धा तुमुल युद्ध घडून आले.

राजकीय कारणे

अनियंत्रित
राजेशाही

१५ वा लुई

१६ वा लुई

मेरी एनटाईनेट

भ्रष्ट राज्यकारभार

सदोष कायदे आणि
न्यायपद्धती

अकार्यक्षम लष्कर

प्रशासनातील इतर
दोष

१४ वा लुई

१५ वा लुई

१६ वा लुई

मेरी एनटाईनेट

सामाजिक कारणे

सरंजामदार वर्ग (उमराव)

धर्मगुरूंचा वर्ग

श्रमजीवींचा वर्ग –

अ) मध्यम वर्ग

ब) कामगार वर्ग

क) शेतकरी वर्ग

आर्थिक कारणे

- राज्यकर्त्यांचे अर्थव्यवस्थेकडे दुर्लक्ष- देशाची आर्थिक परिस्थिती सुधारण्यासाठी राजाचे अर्थव्यवस्थेवर बारीक लक्ष असावे लागते
- अनेक अर्थमंत्र्यांच्या पुरोगामी धोरणांना विरोध करून त्यांची हकालपट्टी करण्यात आली यामध्ये तुर्गो,नेकर,कालोन इ.अर्थमंत्र्यांचा समावेश होता.
- त्याच्यानंतर ब्रिएन अर्थमंत्री झाला त्याने फ्रांसची आर्थिक स्थिती सुधारण्यासाठी कायदेमंडळाची सभा भरवण्यात यावी अशी मागणी केली
- फ्रांसला इंग्लंडविरुद्ध अमेरिकेच्या स्वातंत्र्ययुद्धात सहभाग घ्यावा लागला युद्धामुळे सरकारी तिजोरी रिकामी झाली १७८९ मध्ये फ्रांसवर कर्जाचे व्याज तीस कोटी रु. होते.
- फ्रांसची आर्थिक घडी बसवण्यासाठी उमराव व धर्मगुरुवर कर बसवणे गरजेचे होते परंतु सरकारला ते मान्य नव्हते आणि यामुळे फ्रांसची परिस्थिती बिकट बनली .

2.अन्यायी करपद्धती-करपद्धती विषम,जुलमी,अन्यायी आणि प्रतिगामी स्वरूपाची होती.

धार्मिक कारणे

- धर्मसंस्थेतील विषमता धर्मगुरुंचे विलासीजीवन, नैतिक अधपतन, श्रेष्ठ कनिष्ठता इ. घटकांनी क्रांतीसाठी हातभार लावला.
- फ्रांसमध्ये कॅथोलिक पंथीयांना महत्वाचे स्थान होते तर प्रोटेस्टंट पंथावर बंदी घालून या पंथांच्या लोकांना कडक शिक्षा दिली जात होती
- थोडक्यात कॅथोलिक विरुद्ध जनतेत भयानक असंतोष निर्माण होऊन त्यांनी कॅथोलिकांची धार्मिक मक्तेदारी नष्ट करण्याचे ठरवले.

वैचारिक कारणे

- इतर कोणत्याही सामर्थ्यापेक्षा विचारांचे सामर्थ्य अधिक प्रभावशाली ठरते. म्हणूनच क्रोपोटकीन यांनी "फ्रेंच क्रांतीत केवळ बंदूकीचे युद्ध झाले नसून विचारांचे तुमुल युद्ध घडून आले." असे फ्रेंच क्रांतीचे वर्णन केले आहे.
- **१. रूसो (१७७२ ते १७७८) :** एक राजकीय विचारवंत म्हणून श्रेष्ठ दर्जा प्राप्त झाला. त्याने शास्त्रीय सिद्धांत मांडले नसले तरी व्यावहारिक दाखले देऊन समाजाचे श्रेष्ठत्व सिद्ध करण्याचा प्रयत्न. रूसोचे सर्वात महान कार्य म्हणजे त्याने लिहिलेला "सामाजिक करार" हा ग्रंथ होय.
- **व्हॉल्टेअर (१६९४ ते १७७८) :-** आपल्या अष्टपैलू व्यक्तीमत्वाच्या जोरावर व्हॉल्टेअर युगाला जन्म दिला. लोकांनी स्थाला मोठ्या आनंदाने व्हॉल्टेअर ही पदवी बहाल केली.
- **मॉटेस्क्यू :** हा थोर राजशास्त्रज्ञ, प्रसिद्ध वकील, इतिहासाचा गाढा अभ्यासक होता.
- **दिदेरो (१७१३-१७८४) :-** दिदेरो स्वभावाने निर्भय व कणखर व्यक्तीमत्वाचा असून त्याने प्रागतिक विचारांचा पुरस्कार केला होता. त्याने आपल्या वाणीने आणि लेखणीने फ्रान्स जनतेला यैड लावले. तो कला आणि शास्त्र ज्ञानकोशाचा संपादक होता.
- **हेल्वेट्रॉस (१७२३ ते १७८९) :** फ्रेंच क्रांती घडून येण्यास हेल्वेट्रॉस याचे वैचारिक पन बऱ्याच प्रमाणात कारणीभूत ठरले, स्थाने व्हॉल्टेअर, रूसो, दिदेरो यांच्या विचारसरणीला विरोध केला, होता. तरीदेखील त्याच्या विचारांचे महत्त्व टिकून राहिले. त्याने इ. स. १७५८ मध्ये चैतन्य नावाचा ग्रंथ प्रसिद्ध केला.

अमेरिकन स्वातंत्र्य युद्धाचा परिणाम:

- अमेरिका ही इंग्लंडची वसाहत असून इंग्लंडने अमेरिकेवर आपली गुलामगिरी लादली होती. त्यामुळे अमेरिकन जनतेत इंग्लंडमडल असंतोष घुमसंत होता.
- इ. स. १७०४ मध्ये अमेरिकन वसाहतींनी स्वातंत्र्यांचा जाहिरनामा प्रसिध्द करून इंग्लंडच्या पार्लमेंटमध्ये अमेरिकेला प्रतिनिधीत्व मिळाल्याशिवाय आम्ही कर देणार नाही अशा प्रकारचे आव्हान दिले.
- यातूनच इंग्लंड-अमेरिका यांच्यात युध्द घडून आले. या युध्दात इंग्लंडचा पराभव होऊन अमेरिकेला स्वातंत्र्य मिळाले आणि अमेरिकन वसाहतीमध्ये राजाविरहित प्रजासत्ताक राज्य अस्तित्वात आले.

फ्रेंच क्रांतीची वाटचाल:

- लोकप्रतिनिधींची सभा
- राष्ट्रीय सभेची स्थापना
- टेनिस कोर्टवरील शपथ
- बास्टीलचा पाडाव १४ जुलै १७८९
- ४ ऑगस्टची सामाजिक क्रांती
- राजवाड्यावरील स्त्रियांचा मोर्चा (५ ऑक्टोबर १७८९)
- राष्ट्रीय सभा
- मानवी हक्कांचा जाहीरनामा (१२ ऑगस्ट १७८९)

This Photo by Unknown Author is licensed under [CC BY-SA](#)

फ्रांसची राज्यघटना (१७८९):

राजाचे स्थान

सत्ताविभाजनाचे
तत्व

कायदेमंडळ

कार्यकारी मंडळ

न्यायमंडळ

राष्ट्रीय सभेची इतर कामे:

प्रशासकीय सुधारणा

न्यायव्यवस्थेत बदल

धर्मसंस्थेत सुधारणा

सरंजामशाहीचा शेवट

आर्थिक सुधारणा

राष्ट्रीय सभेची कामगिरी :

- प्रतिक्रांतीकारक व राजाचे पलायन (२० जून १७९१)
- नवीन कायदेमंडळ
- फ्रांसची युद्धाकडे वाटचाल

नॅशनल कॅन्व्हेकशनचे कार्य:

- राजसत्तेचा शेवट
- लष्करी सुधारणा
- शैक्षणिक प्रगती
- नवीन राज्यघटना
- क्रांतीच्या विरोधकाची मालमत्ता जप्त
- अन्नधान्याचे दर निश्चित
- पंचांगात सुधारणा

फ्रेंच राज्यक्रांतीचे परिणाम:

अनियंत्रित राजेशाहीचा शेवट

स्वातंत्र्य, समता, बंधुत्व यांचा प्रसार

राष्ट्रीयत्वाच्या भावनेत वाढ

लोकांचे सार्वभौमत्व

समाजवादी विचारांना चालना

वाङ्मयाची निर्मिती

मानवतावादी कार्याला उत्तेजन

कॅथॉलिक चर्चबाबत सहानुभूती

फ्रांसचा आर्थिक विकास

शैक्षणिक विकास

व्यापारात वाढ

THANK YOU 😊

